

➤ Mosty do wartości. Warsztaty dla nauczycieli polonijnych.

Raport podsumowujący notatki refleksyjne.

Dofinansowano przez Instytut Rozwoju Języka Polskiego
ze środków Ministra Edukacji Narodowej

Spis treści:

1. Podstawa merytoryczna
2. Cele i założenia projektu
3. Partner projektu
4. Notatki refleksyjne – analiza
5. Podsumowanie

1. Podstawa merytoryczna:

Holistic Think Tank (HTT), powołany w 2019 roku przez Fundację Fiducia, stanowi innowacyjne podejście do edukacji, skoncentrowane na wdrażaniu **Metody Transpozycji K'IDS** w szkołach podstawowych na całym świecie. Jego głównym celem jest promowanie nauczania wartości, przy jednoczesnym zachowaniu ram obowiązujących podstaw programowych. HTT realizuje ten zamysł poprzez przygotowywanie scenariuszy lekcji oraz szkolenia dla nauczycieli.

Program edukacyjny **K'IDS (Interdisciplinary School Subject)**, opracowany przez ekspertów HTT, jest wsparciem metodycznym i dydaktycznym mającym na celu transformację edukacji w szkołach podstawowych. Kładzie on nacisk na podejście holistyczne, które wzmacnia w uczniach wartości humanistyczne oraz humanizuje szkolne programy nauczania poprzez metody interdyscyplinarne.

HTT zrealizowało szereg projektów grantowych dla nauczycieli, umożliwiając rozwój bazy scenariuszy lekcji opracowywanych przez ekspertów z Polski, Stanów Zjednoczonych oraz Wielkiej Brytanii. W prace te zaangażowali się zarówno praktycy edukacyjni, jak i pracownicy naukowcy, m.in. z University of Sheffield oraz amerykańskiego NGO **Human Restoration Project**.

Organizacja postuluje, by nauka przedmiotów takich jak historia, język polski czy fizyka była traktowana nie tylko jako zdobywanie wiedzy, ale także jako narzędzie do samopoznania, rozwoju umiejętności współpracy i budowania wartościowych relacji międzyludzkich. Metodologia HTT wspiera uczniów w nabywaniu humanistycznych wartości, które pozwalają na świadome i spełnione życie.

Podstawowym elementem programu jest lista CPUS "Czego powinna uczyć szkoła?", czyli zestaw 10 wartości stworzonych przez badaczy i ekspertów HTT:

Rozmowa

- o Uważne słuchanie, odczytywanie sygnałów i intencji.
- o Umiejętność formułowania własnych myśli i przyjmowania krytyki.

Bezpieczeństwo

- o Reagowanie na próby manipulacji, oszustwa i zagrożenia w sieci.
- o Prewencja i ochrona przed agresją.

Samoświadomość

- o Znajomość mocnych i słabych stron, regulacja emocji, dbanie o zdrowie psychiczne i fizyczne.

Wspólnotowość

- o Budowanie relacji, empatyczne liderowanie, zarządzanie konfliktami.

Odpowiedzialność

- o Dbłość o własne działania, naturę i dziedzictwo cywilizacyjne.

Sprawczość

- o Wiara w siebie, wytrwałość, przedsiębiorczość i konsekwencja.

Uczciwość

- o Etyczne postępowanie, reagowanie na krzywdzenie innych, przeciwdziałanie hejtowi.

Krytyczne myślenie

- o Weryfikowanie faktów, rozpoznawanie fake newsów i propagandy.

Kreatywność

- o Wyjście poza schematy, pielęgnowanie pasji i estetyki, dostrzeganie roli sztuki.

Odwaga

- o Moralna, cywilna, eksploracyjna – w wychodzeniu poza strefę komfortu, przeciwstawianiu się niesprawiedliwości i adaptacji.

2. Cele i założenia projektu

Celem projektu było podniesienie kompetencji zawodowych 20 nauczycieli polonijnych z Litwy poprzez wdrożenie innowacyjnej edukacji holistycznej opartej na autorskiej metodzie K'IDS, skoncentrowanej na kształtowaniu wartości humanistycznych. Dzięki warsztatom zorganizowanym przez Fundację Fiducia uczestnicy projektu mogli spojrzeć na nauczanie języka polskiego w kontekście kształtowania tożsamości kulturowej młodego pokolenia Polaków za granicą.

Główne założenia obejmowały:

1. **Wzmocnienie edukacji polonijnej:** Przygotowanie nauczycieli do wykorzystania interdyscyplinarnych scenariuszy nauczania języka polskiego, które integrowały wartości humanistyczne, takie jak szacunek, współpraca czy krytyczne myślenie.
2. **Humanizacja procesu nauczania:** Przekształcenie edukacji językowej w holistyczny proces wspierający rozwój kompetencji społecznych i emocjonalnych uczniów.
3. **Weryfikacja metody K'IDS:** Testowanie opracowanych materiałów w rzeczywistym środowisku szkolnym, które umożliwiło ocenę skuteczności metody poprzez eseje refleksyjne nauczycieli.
4. **Promocja języka polskiego:** Podkreślenie roli języka ojczystego jako nośnika wartości oraz elementu budującego silną więź kulturową między Polakami za granicą.
5. **Budowanie współpracy:** Zacieśnienie relacji między polskimi instytucjami edukacyjnymi a środowiskami polonijnymi na Litwie w celu wymiany doświadczeń i rozwoju nowoczesnych metod dydaktycznych.

Realizacja projektu przyczyniła się do podniesienia jakości edukacji polonijnej, integrując innowacyjne metody nauczania z humanistycznym podejściem, które wsparło rozwój językowy, kulturowy i społeczny młodego pokolenia Polaków żyjących za granicą.

3. Partner projektu

Partnerem projektu na Litwie było Gimnazjum im. Jana Pawła II w Wilnie – nowoczesna i przyjazna młodzieży placówka oświatowa, która kształci uczniów w duchu europejskiej tradycji chrześcijańskiej. Szkoła dąży do wychowania otwartych na świat, kreatywnych i lojalnych obywateli Litwy. Proces dydaktyczno-wychowawczy na wszystkich etapach nauczania odbywał się tam w języku polskim, zgodnie z litewską podstawą programową.

Gimnazjum cieszy się dużym uznaniem dzięki sukcesom swoich uczniów na konkursach i olimpiadach, ich aktywności społecznej, wysokim wynikom egzaminów maturalnych oraz znacznemu odsetkowi absolwentów kontynuujących edukację na studiach wyższych. Te osiągnięcia sprawiły, że placówka zajęła wyjątkowe miejsce wśród wileńskich szkół. Dyrektorem i jednym z jej założycieli jest Adam Błaszczewicz.

Powstanie Gimnazjum wiązało się z potrzebą zapewnienia polskojęzycznej edukacji po upadku ZSRR na Litwie w latach 90. XX wieku. W odpowiedzi na rosnące zapotrzebowanie ze strony rodzin o polskich korzeniach, narodził się pomysł stworzenia szkoły, która mogłaby przyjąć wszystkie zainteresowane dzieci. Dzięki zaangażowaniu wielu działaczy polonijnych 1 września 1994 roku naukę w Gimnazjum im. Jana Pawła II rozpoczęło ponad 1700 uczniów z polskich rodzin.

4. Notatki refleksyjne – analiza

Teoria i założenia notatki refleksyjnej:

Refleksyjność jest kluczową kompetencją współczesnego człowieka, ważną w różnych dziedzinach, takich jak pedagogika czy zarządzanie. W edukacji oznacza umiejętność rozumienia i analizy własnej praktyki, co poprawia skuteczność nauczania. Koncepcja refleksyjnej praktyki została wprowadzona przez Johna Deweya w 1910 roku. Dewey twierdził, że refleksja pojawia się, gdy nauczyciel zmagają się z nowymi sytuacjami lub trudnościami, zmuszając go do ponownego przemyślenia działań. Uważał, że refleksja prowadzi do lepszej praktyki i rozwoju zawodowego.

Donald Schön rozwinął tę teorię w 1983 roku, kładąc większy nacisk na refleksję w trakcie działania (reflection-in-action) oraz refleksję po działaniu (reflection-on-action). Według niego, profesjonaliści powinni ciągle analizować sytuacje i wprowadzać zmiany w oparciu o refleksję. W edukacji refleksja w działaniu pozwala na szybkie dostosowanie się do sytuacji, a refleksja po działaniu umożliwia głębszą analizę i wyciąganie wniosków na przyszłość.

David Tripp wprowadził metodę analizy zdarzeń krytycznych, polegającą na dokładnej analizie incydentów, które mają duże znaczenie dla nauczyciela. Takie podejście zwiększa świadomość nauczyciela, ułatwia krytyczną analizę jego praktyki i umożliwia rozwój zawodowy.

Refleksja odgrywa także ważną rolę w kształtowaniu osobistych teorii nauczycieli, które mogą blokować ich otwartość na nowe metody nauczania. Dzięki refleksji możliwa jest modyfikacja tych przekonań i otwarcie na nowe, bardziej efektywne podejścia.

Model refleksyjnej praktyki Grahama Gibbsa (1988) opisuje cykliczny proces refleksji, obejmujący sześć etapów: opis zdarzenia, analiza uczuć i myśli, ewaluacja, analiza, podsumowanie i plan postępowania. Ten model pomaga nauczycielom w systematycznym przemyśleniu swoich działań i planowaniu przyszłych działań w oparciu o zebrane doświadczenia.

Pytania pomocnicze:

Nauczyciele biorący udział w projekcie zostali wyposażeni w pytania pomocnicze, które miały im pomóc w przeprowadzeniu refleksji nad zastosowaniem metody K'IDS w praktyce:

I. Wybór zdarzenia/sytuacji edukacyjnej – nauczyciel podejmuje decyzję, któremu zdarzeniu z zakres realizacji lekcji K'IDS nada wymiar krytyczny (które zdarzenie podda wnikliwej analizie). Przy dokonywaniu wyboru sytuacji edukacyjnej pomocne mogą okazać się pytania:

- Co zaskoczyło mnie podczas pracy z uczniami?
- Które zdarzenie zaistniało w mojej praktyce po raz pierwszy?
- Które zdarzenie pojawiło się po raz kolejny?
- Który „moment” podczas pracy z uczniami był dla mnie najtrudniejszy?
- Który „moment” pracy z uczniami sprawił mi przyjemność?

II. Opis zdarzenia/sytuacji edukacyjnej – nauczyciel tworzy szczegółowy opis wybranego zdarzenia. Uwzględnia w nim emocje, plany, wątpliwości, które mu towarzyszyły. Pomocne mogą być pytania:

- Gdzie zaistniało zdarzenie?
- Kto w nim uczestniczył?
- Jaką rolę pełniłem?
- Jak się zachowywałem w określonej sytuacji?
- Co robili inni uczestnicy sytuacji?
- W jaki sposób zorganizowałem pracę uczniów i(lub) innych uczestników zdarzenia?
- Do czego dążyłem w pracy z uczniami?

III. Analiza zdarzenia/sytuacji edukacyjnej przy odwołaniu się do własnej wiedzy i doświadczenia – nauczyciel nadaje znaczenie zaistniałemu zdarzeniu, interpretuje je, korzystając z własnych zasobów (wiedzy, przekonań, doświadczenia, osobistej „teorii” edukacyjnej/ filozofii edukacyjnej). Podejmuje próbę zrozumienia sytuacji, w której uczestniczył. Pomocne mogą okazać się pytania:

- Dlaczego zachowałem się w określony sposób?
- Dlaczego zorganizowałem pracę dla uczniów w określony sposób?
- Dlaczego reakcja uczniów i (lub) innych uczestników sytuacji na moją propozycję pracy była taka, a nie inna?
- W jaki (odmienny od wybranego) sposób mógłbym zorganizować pracę?

IV. Analiza problemów/zagadnień edukacyjnych przy odwołaniu się do zasobów

zewnętrznych – nauczyciel dokonuje analizy wyłonionych zagadnień/problemów przy odwołaniu się do literatury, wiedzy innych nauczycieli, innych profesjonalistów, poznaje różnorodne perspektywy teoretyczne oraz zróżnicowane stanowiska.

V. Wprowadzanie zmian we własnej praktyce – nauczyciel powraca w procesie analizowania

do zdarzenia, które stanowiło „punkt wyjścia” dla podjęcia refleksji, zastanawia się, co mógłby zmienić w pracy z uczniami, modyfikuje własny warsztat pracy. Na zdarzenie spogląda przez pryzmat refleksji i transformacji swojej wiedzy i doświadczenia.

Znaczenie refleksji nad praktyką edukacyjną:

Nauczyciele podkreślają istotność analizowania własnych lekcji w celu zidentyfikowania zarówno sukcesów, jak i wyzwań. Taka refleksja pomaga rozwijać umiejętności metodyczne oraz dostosowywać podejście do zmieniających się potrzeb uczniów.

Jadwiga Aleksandra Wysocka:

(...) można powiedzieć, że lekcja była dla mnie dobrym doświadczeniem. Pozwoliła mi lepiej poznać uczniów a także dostarczyła inspiracji do dalszego rozwijania aktywnych metod pracy.

Halina Nowicka:

Analizując wyłonięte zagadnienia, dowiedziałam się, że różnorodność podejść uczniów do rozwiązywania problemów jest naturalna i warto ją wspierać, ponieważ rozwija ich kreatywność i umiejętności krytycznego myślenia. Różne teorie edukacyjne podkreślają znaczenie pracy w grupach i samodzielnego dochodzenia do wniosków przez uczniów.

Rola pracy zespołowej:

Wielokrotnie pojawia się motyw pracy w grupach, która rozwija w uczniach umiejętność współpracy i odpowiedzialność, wspiera komunikację i integrację uczniów a także buduje wspólnotowość:

Halina Nowicka tak pisze o podziale klasy na grupy:

Stworzyłam warunki takie, aby uczniowie mieli możliwość samodzielnego dochodzenia do wniosków i rozwijania swoich umiejętności analitycznych. Zorganizowałam pracę dla uczniów w grupach, aby mogli uczyć się od siebie nawzajem i rozwijać umiejętności współpracy. Reakcja uczniów na moją propozycję pracy była pozytywna, ponieważ byli zaangażowani i chętni do pracy.

Z kolei Łucja Kacemeva:

Zorganizowałam pracę w grupach, z różnorodnymi umiejętnościami uczniów, aby mogli między sobą współpracować i wzajemnie pomagać. Uczniowie byli zadowoleni z takiego podziału.

Równocześnie nauczyciele zwracają uwagę na wyzwania, jakimi są trudności w podziale ról i zarządzaniu czasem, co prowadzi do nierównomiernego zaangażowania uczniów w zespołach.

Elżbieta Wojtukowicz tak pisze o trudnościach:

Organizując pracę w grupach, chciałam rozwijać kompetencje komunikacyjne oraz wspólnotowe uczniów. Wybrałyśmy metodę tłumaczenia tekstów, ponieważ łączy ona rozwój umiejętności językowych z nauczaniem wartości takich jak uczciwość i krytyczne myślenie. Reakcje uczniów wskazywały, że zadanie było angażujące, ale jednocześnie wymagało od nich wysiłku intelektualnego i umiejętności pracy zespołowej. Jednak w niektórych grupach uczniowie z lepszymi umiejętnościami językowymi często dominowali w grupie, co wpływało na mniejsze zaangażowanie innych członków zespołu.

Integracja technologii:

Nauczyciele wskazują na użyteczność cyfrowych narzędzi w pracy z uczniami takimi jak wykorzystanie programów do modelowania (np. modeli heliocentrycznych) czy animacji. Tworzenie filmików i wirtualnych projektów rozwija kreatywność a wprowadzenie bardziej interaktywnych form nauki jak quizy online lub inne wizualne pomoce uatrakcyjnają lekcje.

Bożena Korwin – Piotrowska zwraca uwagę na przydatność narzędzi multimedialnych:

Podczas analizy tej lekcji, zwróciłam uwagę na konieczność doskonalenia sposobów wyjaśniania trudnych pojęć matematycznych (...). Zauważyłam, że zastosowanie bardziej wizualnych pomocy, takich jak filmy lub symulacje komputerowe, może poprawić zrozumienie skomplikowanych zagadnień matematycznych.

Nauczyciele zauważają potrzebę lepszego przygotowania uczniów do korzystania z technologii, np. przez warsztaty wprowadzające:

Filomena Petrulewicz pisze:

Podczas analizy wyzwań dostrzegłam, że część uczniów miała trudność z efektywnym wykorzystaniem zasobów technologicznych. Korzystając z wiedzy źródeł w internecie, zapoznałam się z przykładami dobrych praktyk w pracy z narzędziami do tworzenia VR i AR, co pomogło mi zrozumieć, że potrzebne są bardziej zróżnicowane instrukcje i krótkie prezentacje pokazujące funkcjonalności programu CoSpace.

Kształtowanie umiejętności poprzez wartości:

Lekcje przeprowadzane w duchu K'IDS ukierunkowane są między innymi na rozwijanie logicznego myślenia i umiejętności analizy problemów, łączenia teorii z praktyką i realnym życiem, zachęcają uczniów do własnych wniosków i refleksji a także do budowania więzi opartych na wartościach humanistycznych.

Uczniowie Elżbiety Wojtukowicz:

Współpraca jest ważna bo razem możemy zrobić więcej. Uczciwość też jest ważna, bo musimy być szczerzy w tym, co robimy. Stosowaliśmy ciągle krytyczne myślenie, aby ułożyć równania co (jest) bardzo potrzebne w życiu, aby umieć analizować.

Uczniowie jako aktywni uczestnicy:

Nauczyciele podkreślali, jak chętnie uczniowie brali aktywny udział w lekcjach.

Bożena Korwin – Piotrowska tak pisze:

Uczniowie angażowali się w rozmowy, zadawali pytania, dzielili się swoimi przemyśleniami. W trakcie ćwiczeń pracowali indywidualnie lub w parach, wymieniając się doświadczeniami i wynikami.

Zaobserwowano, że uczniowie często wykazują inicjatywę (np. włączanie tematyki Kopernika w projekty, tworzenie hologramów):

Bożena Korwin – Piotrowska tak pisze:

Podczas pracy z uczniami zaskoczyło mnie zaangażowanie uczniów w temat kryptografii, szczególnie gdy omawialiśmy metodę łamania szyfru Enigmy. Ich ciekawość i pytania związane z technologią używaną przez Rejewskiego i jego zespół pokazały, jak bardzo interesuje ich historia związana z nowoczesnymi technologiami i matematyką.

Mają różnorodne podejścia do pracy, od wysokiego zaangażowania po trudności, które wymagają wsparcia nauczyciela.

Diana Judkiewicz wskazuje:

Największym wyzwaniem było kontrolowanie emocji uczniów w trakcie debaty. Niektórzy zbyt emocjonalnie podchodzili do tematu, co wymagało ode mnie ciągłego interweniowania, aby zachować odpowiedni poziom rozmowy. Było to trudne, ponieważ musiałam równoważyć dyskusję między swobodą wypowiedzi a koniecznością zachowania kultury dialogu.

Chętnie uczestniczą w dyskusjach, co wskazuje na znaczenie otwartej atmosfery sprzyjającej wymianie opinii:

Diana Judkiewicz zauważa:

Największym zaskoczeniem była otwartość i dojrzałość, z jaką uczniowie podeszli do omawianego tematu. Spodziewałam się, że zagadnienie może być trudne do

zrozumienia lub zbyt abstrakcyjne, ale ich zaangażowanie oraz konkretne przykłady z życia, które przytaczali, pokazały, że problem szarej strefy jest im w jakimś stopniu znany. Nieoczekiwane było również to, że niektórzy uczniowie próbowali bronić pewnych zachowań związanych z szarą strefą, co stworzyło pole do ciekawej i żywej dyskusji. (...) Najwięcej satysfakcji przyniósł mi moment, w którym uczniowie sami zaproponowali rozwiązania problemu szarej strefy.

Wnioski organizacyjne dla nauczycieli:

Nauczyciele wskazują na potrzebę większej elastyczności i dynamicznego reagowania na sytuację w klasie, przekazywania precyzyjniejszych instrukcji oraz etapowego planowania pracy a także regularnych ewaluacji i podsumowań postępów uczniów, co wspiera ich rozwój. W przyszłości planują warsztaty i dokładniejsze instrukcje wspomagające także lepszą organizację pracy zespołowej.

Jak zauważa Bożena Korwin – Piotrowska:

Chociaż uczniowie wykazywali zainteresowanie tematem, niektóre fragmenty materiału wymagały dokładniejszych wyjaśnień i sporej cierpliwości, aby uczniowie zrozumieli, jak działa szyfrowanie i deszyfrowanie w praktyce.

Natomiast Filomena Petrulewicz pisze:

Na przyszłość planuję wprowadzić zmiany, aby każdy etap był szczegółowo omówiony, a uczniowie mieliby dostęp do materiałów pomocniczych w postaci instrukcji.

5. Podsumowanie

Podsumowując analizowane lekcje cechują się dużym zaangażowaniem zarówno uczniów, jak i nauczycieli. Ich różnorodność wskazuje na próbę łączenia interdyscyplinarnego podejścia, nowoczesnych metod dydaktycznych oraz wartości edukacyjnych w praktyce szkolnej. Oprócz przekazywania wiedzy nauczyciele akcentują rozwój kluczowych wartości, takich jak odpowiedzialność, krytyczne myślenie, wspólnotowość i uczciwość. Te aspekty są integrowane poprzez odpowiednie tematy, metody pracy i kształcenie postaw uczniów. Jednocześnie zidentyfikowane wyzwania inspirują do dalszego doskonalenia organizacji lekcji i sposobów pracy. Taki sposób nauczania jest wyzwaniem, ale wskazują, że warto go kontynuować.